

Կիպրահայ

Պաշտօնական Բացում «ՆԱՆՕՐ» Հայկական Մանկական Կեդրոնի

Աւելի քան տարի մըն է որ կը գործէ Նիկոսիոյ մէջ՝ «Նանօր» հայկական մանկական կեդրոնը, որպէս հայկական տաքուկ բոյն մը հայ փոքրիկներու համար՝ երեք ամսականէն մինչեւ երեք տարեկան: 2 Սեպտեմբեր, 2013-ին բացու ան իր դռները՝ Նարեկ վարժարանի համալիրէն ներս, եւ այնուհետեւ դարձաւ ան փնտռուած հարազատ օճախ մը՝ բոլոր աշխատող հայ մայրերուն համար, որոնք իրենց մանուկներուն առօրեայ ինամքը կը վստահին այնտեղ գործող հմուտ մանկավարժներու:

«Նանօր» հայկական մանկական կեդրոնի պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Շաբաթ, 22 Նոյեմբեր 2014-ին, ժամը 17:00-ին, ձեռամբ Կիպրոսի Կրթութեան եւ Մշակոյթի Նախարար Պրն. Կոստաս Կատիսի եւ ի ներկայութեան Թեմիս Կաթ. Փոխ. Տէր Նարեկ Արք. Ալեմեզեանի, Տէր Մոմիկ քինյ. Հապէշեանի, ազգային, կրթական, մշակութային եւ այլ Մարմիններու ներկայացուցիչներու եւ հոծ բազմութեան մը:

Օրհնութեան հոգեպարար աղօթքով՝ «Նանօր» մանկական կեդրոնը օրհնեց Նարեկ Արքեպիսկոպոս, որմէ ետք ներկաները այցելեցին պատշաճօրէն կահաւորուած սենեակները, ուր ակնյայտ էր կոկիկ դասաւորումն ու մաքրութիւնը:

Բարի գալուստի ջերմ խօսքով հանդես եկաւ «Նանօր» Կեդրոնի Վարչական Խորհուրդի Ատենապետուհի Տիկ. Մակի Մահտեսեան, որ հայերէն եւ յունարէն լեզուներով յայտնեց որ «Նանօր»ի ստեղծումը՝ Նիկոսիոյ Նարեկ վարժարանի համալիրէն ներս, իրականացումն էր իր ամուսնոյն՝ Պրն Վարդգէս Մահտեսեանի վաղուց փայփայած երազին, մանրամասնելով անոր կայացման գործընթացը՝ օրինական եւ այլ անհրաժեշտ քայլերով: Ան յատկապէս շեշտեց որ կեդրոնի կահաւորումը կատարուած էր մեծ

բժախնդրութեամբ, ֆինանսաւորումովը Պրն. Մահտեսեանի, որ աչալրջօրէն հսկած էր բոլոր աշխատանքներուն: Ապա ան շնորհակալութիւն յայտնեց Կրթական Նախարարին, որ սիրայօժար ընդունած էր ներկայ ըլլալ եւ իր ձեռամբ կատարել բացումը «Նանօր»ին, Վարչական Խորհուրդի անդամներուն՝ Տիկ. Անի Ատուրեան եւ Պարոնայք՝ Մկրտիչ Գույումճեան, Արամ Դաւիթեան եւ Ռաֆֆի Մահտեսեան, «Նանօր»ի նուիրեալ անձնակազմին, ինչպէս նաեւ՝ բոլոր ծնողներուն, որոնք իրենց փոքրիկները կը վստահին «Նանօր»ի խնամքին:

Կրթական Նախարար Պրն. Կոստաս Կատիս բարձր գնահատեց նման կեդրոնի մը գոյատուրը, ինչ որ կարեւոր բաց մը կը լրացնէ կիպրահայ կեանքէն ներս եւ յաջողութիւն մաղթեց անոր աշխատանքներուն:

Այնուհետեւ, «Նանօր»ի մանուկները հրամցուցին մանկական յայտագիր մը, խանդավառութիւն ստեղծելով

ներկաներուն մօտ: Հայկական զուարթ ու ջերմ մթնոլորտը հասաւ իր բարձրակետին, երբ «Նարեկ» վարժարանի Երգչախումբն ու Պարախումբը յաջորդաբար ներկայացուցին հայկական երգեր եւ պարեր, անթերի կատարողութեամբ եւ բարձր ոգեւորութեամբ:

Երեկոն շարունակուեցաւ պատշաճ հիւրասիրութեամբ եւ իրարհանդիպման քաղցրաշունչ մթնոլորտով:

Ազատ Խօսք»ը բարի երթ եւ յաջողութիւն կը մաղթէ «Նանօր» մանկական կեդրոնին, անոր ժրաջան անձնակազմին, վարչական խորհուրդի անդամներուն, մաղթելով որ մեր պզտիկներուն թիր յաւելում արձանագրէ տարուէ տարի:

Ե. Գ.

Խմբագրական

ՄԻՆՉԵՒ Ե՛ՐԲ ՄԵՐ ՉՄԵՌՆԱՔՈՒՆԸ....

Շուտով արդէն կը թեւակոխենք Ցեղասպանութեան եւ Հայրենագրկումի 100-րդ տարելիցի թուականը, որ անտարակոյս կարեւոր հանգրուան մըն է՝ սթափ ինքնաքննութեան, ինքնագիտակցութեան, արժեւորումի եւ նոր ծրագրաւորումի....:

100 տարի... եւ կարծէք ոյժի եւ շահի վրայ հիմնուած միեւնոյն համաշխարհային բիրտ քաղաքականութիւնը...: 100 տարի... եւ Թուրքիոյ համաթուրանական անսայթաք մտասելեռումը, Ցեղասպանութիւնը ամբողջական դարձնելու իր Գորշ Գայլի երազը՝ նոր-օսմանիզմի պիտակով այս անգամ...: 100 տարի... եւ ներհայկական միեւնոյն անկազմակերպ եւ էապէս անծրագիր իրավիճակը, պատրանքներով

օրօրուելու, ազգային մեր փրկութիւնը օտարէն սպասելու, անոր վրայ ապաւինելու միեւնոյն միամտութիւնը, կոյր հաւատքը...: 100 տարի... եւ հաւաքական ոյժ չդառնալու մեր նեղ-անձնական, խմբակային, հատուածական միեւնոյն ախտագին մտայնութիւնը....

Այսօր ալ, արդարեւ, իրենց տնտեսական, քարիւղային եւ ռազմագիտական նշանակութիւն ունեցող տարածաշրջանի պաշարներուն տիրելու մոլուցքով տարուած, նոյն արեւմտեան պետութիւնները, գլխաւորութեամբ ԱՄՆ-ի, կ'իրագործեն Միջին Արեւելեան երկիրները մասնատելու ծրագիր մը, իրենց սայլին լծելով իրենց արբանեակ երկիրները, որոնց մէջ ի մասնաւորի Թուրքիան եւ իր գազանաբարոյ հրոսակները...եւ պատմութիւնը կը կրկնուի միեւնոյն դաժանութեամբ, միեւնոյն հրեշայնութեամբ, կը կոխկոտուին անխնայ մարդկային իրաւունքներ ու քաղաքակրթական արժէքներ, տեղի կ'ունենան փոքր ժողովուրդներու սպանդն ու կողոպուտը, գաղթն ու արտաքսումը, քաղաքներու եւ աւաններու աւերածութիւնն ու քանդումը, միեւնոյն սառնասրտութեամբ, ինչպէս էր 100 տարի առաջ....:

Ցեղասպանութենէն 100 տարի ետք, նոյնը կը մնան դերակատարները, նոյնը՝ դերերը...: 100 տարի առաջ, Եւրոպական պետութիւնները՝ յանուն իրենց ռազմագիտական շահերուն, շահագրգռուած էին Եւրոպայի «հիւանդ մարդ»ը նկատուող Օսմանեան կայսրութեան քայքայումով, «Բաժնէ՛ որ տիրէ՛ս»-ի քաղաքականութեան կիրարկումով, Ռուսաստանի յառաջխաղացքի խափանումով....Հիմա ալ, սուրիական քառսի ստեղծումով, անոնք՝ նոյն Եւրոպական պետութիւնները, տուն տուին ծայրայեղական ճիհատականներու, կրօնամոլներու խմբաւորումներու գոյատուիւն...., որոնք զինուեցան գլխաւորաբար Թուրքիոյ մէջ եւ անկէ ուղարկուեցան Քեսապ եւ այլուր, գործադրելու ամէնէն ոճրային արարքները, ընդհուպ մինչեւ Տէր Զօրի Նահատակաց եկեղեցոյ կործանումը, հոն ամփոփուած մեր անթաղ նահատակներու աճիւններու սրբապղծումը, արխիւներու հրկիզումը..., եւ այս՝ 21-րդ «գերքաղաքակիրթ, լուսաւորեալ» մեր դարուն....

Կասկածէ վեր է, որ Քեսապի մէջ պատահածը՝ Յեղասպանութեան շարունակութիւնն էր, Թուրքիոյ ծրագրի իրականացումը: Իսկ Հալէպի մէջ պատահածը՝, իսկ Տէր Զօրի եկեղեցոյ քանդումը՝....:

Բայց մենք, դեռ մինչեւ ե՞րբ պիտի օրօրուինք սին յոյսերով, ինքնախաբէութեան պատրանքներով, մենք մեզի յանկերգի նման կրկնելով, թէ՛ Յեղասպանութեան 100-ամեայ տարելիցին, նման բան չէր կրնար պատահիլ, թէ գերիգոր ուժերը նման բան պիտի թոյլ չտային երբէ՛ք...թէ Լիբանանէն ներմուծուած «դրական չեզոքութիւնը» ամէնէն խոհեմ ճամբան էր, երբ պարզէն ալ պարզ էր որ Սուրիոյ մէջ, Քեսապի մէջ պատահածը ո՛չ մէկ նմանութիւն ունէր Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմին հետ, երբ պարզէն ալ պարզ էր որ Թուրքիան թիրախ ընտրած էր Քեսապն ու քեսապահայութիւնը, մաքրելու համար Սուրիոյ հիւսիսային տարածքի տեղաբնիկ հայերու վերջին պատառիկները ...: Եւ տակաւին՝ շարունակեցինք ակնկալել, անսպառ հաւատքով, ջերմեռանդութեամբ, որ այս անգամ «Քեսապի խաթրին, Պարոն Օպաման գործածէ Յեղասպանութիւն բառը», ինչպէս այնքան դիպուկ կերպով կը նշէ քեսապցի ազգագրագէտ Յակոբ Զոլաքեան՝ իր «Քեսապի Երեք Օրերը» գիրքին մէջ:

Հարիւր տարի շարունակ, յետ-Եղեռնի մեր Պահանջատիրութիւնն ալ, այսպէս, բանտուած կը մնայ դեռ մեր զգացական, էպպէս ապաքաղաքական մտածելաեղանակին մէջ, որով տասնամեակներ շարունակ, հողային հատուցման պահանջատիրութեան փոխարէն, Յեղասպանութեան ճանաչումն ենք աղերսած աշխարհի երկիրներէ, ժողովուրդներէ, ակնառու անձնատրութիւններէ, յումպետս սպառելով մեր ներուժը անպտուղ ճանաչում ապահովելու ապաքաղաքական գործընթացի մէջ...ինչ որ բարոյական նշանակութիւն ունի գերազանցօրէն եւ կ'անտեսէ մեր հողային պահանջատիրութիւնը, իր իրաւական-քաղաքական նշանակութեամբ, քանզի ՀՈՂին համար էր որ գործադրուեցաւ Յեղասպանութիւնը:

Բայց ո՞վ պիտի ըլլայ Պահանջատէրը՝ Հայաստանի Հանրապետութի՞ւնը, Տարագիր արեւմտահայութեան ժառանգորդնե՞րը, որոնք դեռեւս կը մնան մասնատուած, ոչ-միաւորուած բեկորներ, տարտղնուած աշխարհիս երեսին...:

Ե՞րբ պիտի կեանքի կոչենք Սփիւռքահայութեան Համագումար մը եւ անկէ բխող՝ տարագիր արեւմտահայութեան ներկայացուցչական լիազօր Մարմինը, քանզի Հայաստանի Հանրապետութիւնը առանձինն չի կրնար ներկայացնել համայն հայութիւնը կամ համահայութիւնը, հետեւաբար անհրաժեշտ է, առնուազն, ստեղծել տարագիր հայութեան ներկայացուցչական, միակ լիազօր Մարմինը, որ կարենայ ՀՀ-ի հետ համախորհուրդ ներդաշնակել հողային պահանջատիրութեան աշխատանքները, փոխադարձ դերերու իրաւագիտական բաշխումով մը....

Նոյնիսկ Թուրքիան, ճիշդ գնահատելով տարագիր արեւմտահայութեան իսկական կշիռն ու դերը, համոզուած է թէ՛ «հայ ժողովուրդին հասնելու համար, պէտք է երկխօսութիւն ծաւալել Սփիւռքի հայութեան հետ» (3 Մարտ 2011, «Սապահ» թերթ):

Բայց ո՞ւր է այդ Սփիւռքը, աւելի ճիշդ՝ տարագիր արեւմտահայութիւնը ներկայացնող կեդրոնական կառոյցը, որ կարենայ իրաւատէրը ըլլալ Իրաւունքին, կարենայ պահանջատէրը ըլլալ՝ Պահանջուածին, որ բոնախլուած ՀՈՂՆ է գերազանցօրէն, բարոյական ճանաչումներէն գերիվեր... Պիտի արթննա՞նք մեր իրաւական-քաղաքական ձմեռնաքունէն վերջապէս՝ Յեղասպանութեան եւ Հայրենագրկումի գոյգ ոճիրներէն 100 տարի ետք...

Շատերու մտքին մէջ տիրող խառնաշփոթը վերացնելու մտօք, պարտինք նշել մասնաւորապէս որ տարագիր հայութեան մէկ եւ լիագօր ներկայացուցչական Մարմնի մը գոյատոււմը երբէ՛ք չի հակադրուիր Հայաստանի Հանրապետութեան, ընդհակառակն՝ այդ Մարմինը քաղաքական, քարոզչական եւ ռազմավարական հզօր լծակ կրնայ դառնալ Հայաստանի եւ Արցախի Հանրապետութեանց համար, ընդդէմ թուրք-թաթարական միացեալ թշնամի ճակատին: Աւելին. Նման կառոյց մը կրնայ ազդու կերպով սատարել Հայաստան-Արցախ-Սփիւռք երկարաժամկէտ գործակցութեան, կապերու ամրապնդման, իրականութիւն դարձնել երագուած եռամիասնութիւնը՝ համահայկական մտածողութեամբ եւ ոգիով...

Վաղուց կը ղօղանջեն Մարդարապատեան զանգերը՝ մեզ արթնցնելու մեր ձմեռնաքունէն, վերակազմակերպուելու մասնաւորապէս որպէս տարագիր արեւմտահայութեան մէկ, լիագօր, ներկայացուցչական մարմին... Հարիր տարի ետք՝ Յեղասպանութենէն եւ Հայրենագրկումէն, որքա՛ն աղօտած է հայեցի մեր ինքնութիւնը, որքա՛ն հեռացած ենք ազգային մեր արժէքներէն, հայ հոգիէն, տարագիրի մեր ինքնութեան գիտակցութենէն... Եւ պահանջատիրական մեր պայքարի յանձնառութենէն: Նման Մարմին մը վստահաբար նոր թափ եւ նպատակասլացութիւն կրնայ տալ մեր հայապահպանման ճիգերուն, նոր իրաւական-քաղաքական ուղիի վրայ դնել մեր իրաւունքներու պահանջատիրութիւնը, ամրապնդել եւ արդիւնաւորել Սփիւռք-Հայաստան մեր կապերը, գործնականօրէն իրականացնել Հայաստան-Արցախ-Սփիւռք համահայկական եռամիասնութիւնը, երբ իւրաքանչիւր միաւոր ստանձնէ իրաւական-քաղաքական իր ուրոյն դերակատարումը յանուն Ամբողջին Հզօրացման...

Բայց այստեղ պիտի կարեւորութեամբ ընդգծենք նաեւ, որ մեր բաղձալի նպատակին հասնելու համար, կենսական եւ ճակատագրական է նաեւ որ ա՛լ կասի արտագաղթը հայրենիքէն, լուծում գտնեն անոր տուն տուող պատճառները, քանզի հայրենիքի հայաթափումը մեծագոյն հարուած է ոչ միայն Հայաստանին, այլեւ համայն հայութեան լինելութեան...:

Ձմեռնաքունէն արթնացումը կ'ենթադրէ արթուն եւ սթափ միտք, քաղաքական անտեղիտալի եւ աննկուն կամք, նպատակասլաց աշխատանք, իրաւական-քաղաքական մօտեցում, համահայկական մտածողութիւն, մեր դարաւոր սխալները ուղղելու քաջութիւն եւ վերակազմակերպում՝ Հայաստանէն ներս եւ Հայաստանէն դուրս՝ տարագիր արեւմտահայութեան համար...

Սարդարապատեան զանգերը կը դողանջեն՝ Ցեղասպանութեան եւ Հայրենագրկումի Հարիւրամեայ տարելիցին....Պիտի արթննա՞նք վերջ ի վերջոյ....

ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Հարցազրոյց

«Աւա՛ղ, անկախութեանը յաջորդած տարիները «բացառիկ» չեղան մեր մշակոյթի համար»

«Իրատես de facto»-ի հիւրը գրող-գրականագէտ, թարգմանիչ, ՀՀ մշակոյթի վաստակաւոր գործիչ ԱԼԵՔՍԱՆԴԻ ԹՈՓՉԵԱՆՆ Է: Մեր զրոյցի թեման գրականութիւնն է, կինոն, Ցեղասպանութեան մօտեցող 100-րդ տարելիցն ու մեր ժամանակը: Յիշեցնենք, որ այս տարի լրանում է անուանի մտաւորականի 75-ամեակը:

«ԽԱՂՈՂԸ ՆՈՅՆ Է, ԱՅԳԻՆ ՆՈՅՆ Է, ԲԱՅՑ ԳԻՆԻՆ՝ ՏԱՐԲԵՐ»

Հարցում.-Ցետանկախութեան շրջանում հայկական կինոյի համար նոր փուլ է սկսուում: Մակայն լաւ կինոյի, առաւել եւս հայկական կինոյի մասին խօսք լինել կարծես չի կարող: Սա բնականո՞ն ընթացք է, և արդեօք ժամանա՞կ է պէտք որակեալ կինօ ունենալու համար, թէ՞ պարզապէս մենք ճիշտ ճանապարհով չենք ընթանում:

Պատասխան.-Մեր կինոգէտներից մէկը գրեց, թէ Հայաստանում տարեկան մօտ 100 ֆիլմ է ստեղծուում: Ես բախտ չեմ ունեցել այդ 100-ը դիտելու, և անկարելի է, բայց առայսօր դիտել եմ հայկական երեք լաւ ֆիլմ: Միւսները վախենում եմ նայել, որպէսզի վերջնականապէս չհիասթափուեմ:

Հարցում.-Չէ՞ք կարծում, որ կինոն հարուստ երկրի մշակոյթ է:

Պատասխան.-Կինոն կայսերական արուեստ է: Բաւական չէ միայն փող ունենալ, բաւական չէ նաեւ ուժեղ գրականութիւն, տաղանդաւոր բեմադրիչներ և փայլուն դերասաններ ունենալ, այդ բոլորը շարունակաբար իրացնելու համար պէտք է ունենալ նաեւ պետական հզօր գաղափարախօսութիւն: ԱՄՆ-ը և ԽՍՀՄ-ը դրա ապացոյցն են: Մշակութային ներուժ ունեցող որոշ երկրներ կարող են մի շրջան յաջողութեան հասնել, ինչպէս Իտալիան, Ֆրանսիան, Շուեդիան կամ Լեհաստանը, բայց յետոյ յաջորդում է լճացումը: Իսկ այժմ լրջօրէն ասպարէզ են մտնում Չինաստանը և Իրանը, դա օրինաչափ է, և ես մեծ սպասումներ ունեմ:

«ԱՌԱՅՍՕՐ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆՕՐԷՆ ՄՇԱԿԵԼՈՒ ՅՍՏԱԿ ԳԱՂԱՓԱՐԱԽՈՍՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԵՆՔ»

Հարցում.-Կան որոշ նախագծեր, որ կեանքի են կոչուելու Յեղասպանութեան 100-րդ տարելիցի շեմին, բայց դրանք չեն խոստանում «Դաշնակահար» կամ «Շինդերի ցուցակ» լինել: Ի՞նչ գիտեք այս մասին:

Պատասխան.-Լաւ ասացիք՝ «որոշ»: Այդ «նախագծերը» մշակուում են նախանձելի կոնսպիրացիայի պայմաններում, ասես մատնական օթեակի գերթաքուն մի նիստ է, որին մասնակցելու իրաւունք ունեն միայն առանձընտրեալ գաղտնահաղորդները: Ես դրանց շարքում չեմ, բայց բախտ եմ ունեցել այդ նախագծերից մէկ-երկուսին ծանօթանալու, և հաւանաբար պիտի ազգովին աղօթենք, որ դրանք երբեք չիրականանան: Իսկ եթէ անկեղծ ասեմ, ապա լաւագոյնը կը լինէր, որ 100-ամեակի առթիւ Հայաստանում ընդհանրապէս ոչինչ չնկարուէր: Մենք պատրաստ չենք այդպիսի ֆիլմ նկարելու: Երանի սխալուեմ, բայց դատելով մեր երկրի քաղաքական-հասարակական, վերջապէս տնտեսական-մշակութային վիճակից, ժողովրդի հոգեվիճակից, կինոարուեստի մեր համեստագոյն հնարարութիւններից, ես ոչ մի լաւ բան չեմ սպասում: Չասած այն մասին, որ առայսօր ցեղասպանութիւնը գեղարուեստօրէն մշակելու յստակ գաղափարախօսութիւն չունենք: Եւ չի երևում, թէ վերեւները շա՛տ մտահոգուած են դրանով: Թող ուզած թեմայով տասնեակ ու տասնեակ անյաջող ֆիլմեր նկարեն, բայց այս դէպքում ձախողումն անթոյլատրելի է:

Հարցում.- Նախագծերից մի երկուսի մասին էլ մամուլում խօսուեց:

Պատասխան.-Իսկապէս, տիւմարութեան, զաւեշտի, անհինքնասիրութեան, վերջապէս, սրբապղծութեան տիրոջներում գտնուող նախագծեր: Հրճուալից հանդիսաւորութեամբ յայտարարուեց, թէ Սպիլբերգը պիտի ֆիլմ նկարի այդ թեմայով: Յետոյ լուրը ժխտուեց: Որոշ ժամանակ անց նորից հաստատուեց, և յաջորդեց անորոշ լռութիւնը: Մէկ ուրիշն էլ ԱՄՆ-ից, ծանօթ ազգանունով, ապագայ ֆիլմի աֆիշներով հեղեղեց մամուլը, Հովիվուտի ամէնանշանաւոր և ամէնաթանկ դերասանների անուններն էին հոլովուում, և այս աղմուկին էլ անորոշ լռութիւն յաջորդեց: Սակայն ամէնաողբալին Ֆրանսիայում հաստատուած, «Երրորդ յարկ» կոչուող ակումբի նախկին անդամներից մէկի տենչանքն է՝ Յեղասպանութեան 100-ամեակի կապակցութեամբ ինստալեացիա անել Փարիզում՝ կազմուած միլիոն ու կէս խմուած ու չորացուած թէյի տոպրակներից: Այս անհեթեթութեանը նոյնիսկ «Ֆիզարօ» թերթն անդրադարձաւ: Շնորհակալ լինենք, որ թէյի տոպրակներ է ընտրել և ոչ թէ գործածուած ուրիշ բաներ: Չշարունակենք:

Հարցում.-Ձեր գրքերի հիման վրայ ֆիլմ նկարահանելու մասին չէ՞ք մտածել: «Բանկ Օտոմանը», կարծես աւելի շատ կինոսցենար է:

Պատասխան.-Մի՞ թէ ես պիտի մտածեմ այդ մասին:

Հարցում.-Թուրքիան, անշուշտ, կինոյի միջոցով փորձելու է հերքել ցեղասպանութիւնը, բայց, կարծում եք, լաւ կինօ նկարահանելը բաւակա՞ն է պատմական նման «մեծ ճշմարտութիւնը» կոծկելու համար:

Պատասխան.-Շատ կ'ուզէի, որ նկարահանեն, այդ ժխտումն ինքնին իւրատեսակ հաստատում կը դառնար, բայց չեմ կարծում, թէ թուրքերն այդքան յիմար կը լինեն:

Հարցում.-Հայաստանում և Մոսկուայում որպէս գրաքննադատ հաստատուելուց յետոյ, կտրուկ, գուցէ և անսպասելի անցում կատարեցիք դէպի գեղարուեստական գրականութիւն: Ձեր վեպերը, պիեաները, պատմուածքները անմիջապէս թարգմանուեցին մի քանի լեզուներով և բեմադրուեցին Եւրոպայում:

Պատասխան.-Այդ անցումը եղաւ բնական, նոյնիսկ աննկատ: Անկախութեանը յաջորդած մղձաւանջային տարիներին ես գրեթէ ամէն օր յօդուածներ էի գրում՝ Հայաստանի, սփիւռքի, ռուսական ու եւրոպական ՁԼՄ-ների համար: Բայց եկաւ մի պահ, որ պահանջ ծնուեց՝ այդ ահաւոր իրականութեան և սպասուելիք արհաւիրքների մասին խօսել ուրիշ՝ գեղարուեստական արձակի լեզուով: Այդպէս ծնուեց «Կիրկէ կղզին» հակաուտոպիկ վեպը: Աւելի քան քսան տարի առաջ ստեղծուած այդ գործում կանխատեսումներ կան, որոնք այսօր, ցաւօք, իրականութիւն են դարձել: Օրինակ՝ արհեստածին «հրաշք երեխաները», ովքեր բառիս բուն իմաստով խժռում են երկիրը, մանաւանդ հանքերը: Յաջորդը՝ «Եւ անգամ մահից յետոյ»-ն, նույնպէս անսպասելի ծնուեց: Ռուբէն Սեւակի ժառանգութեամբ ես վաղուց էի զբաղուում և մտադիր էի մենագրութիւն գրել, բայց տեսայ, որ վեպն աւելի ճիշտ կը լինի, քանի որ նրա կեանքը չափազանց վիպական է: Յաջորդը «Բանկ Օտոմանն» էր, որ ամենաբախտաւորը եղաւ՝ միանգամից թարգմանուեց երեք լեզուով՝ ֆրանսերէն, ռուսերէն և ռումիներէն: Հիմա չորրորդն է հերթում:

Հարցում.- Իսկ դրան ի՞նչ կը յաջորդի:

Պատասխան.-Դրան կը յաջորդի վիպակների և պատմուածքների ծաւալուն մի ժողովածու, որը պատրաստ է, բայց չուզեցի այս տարի տպել, քանի որ արդէն երկու գիրք լոյս տեսաւ 75-ամեակիս առթիւ: Մէկը անկախութիւնից յետոյ գրուած յօդուածներիս եօթհարիւրէջանոց ժողովածուն էր՝ «Ժամանակների միջեւ» վերնագրով, որն արագօրէն սպառուում է գրախանութներում, միւսը շուէյցարացի մեծ արձակագիր, «Գոնկուր» մրցանակի դափնեկիր Ժագ Շեսսէի վեպն էր՝ իմ թարգմանութեամբ: Այնպէս որ, երեքը գուցէ շատ կը լինէր:

Հարցում.-Եթէ նորից լինէիք 20 տարեկան, ինչպէ՞ս կ'ապրէիք Ձեր կեանքը:

Պատասխան.-Այսօրուայ դիւական աշխարհում չէի ուզի 20 տարեկան լինել, և ես շա՛տ մտահոգ եմ մեր, ընդհանրապէս, աշխարհի երիտասարդութեան համար:

Հարցում.-Դուք մշտապէս հետեւում էք հայաստանեան իրադարձութիւններին, ըստ Ձեզ, որո՞նք են այն խնդիրները, որ անյապաղ լուծում են պահանջում:

Պատասխան.-Հայաստանն այսօր խնդիրներով լցուած մի տարածք է, որոնցից շատերի լուծման բանալին դրսում է, բայց կայ մէկը և, իմ կարծիքով, ամենակարեւորը, որի լուծումը բացառապէս կախուած է մեզնից. ապագայ մայրերի ջարդը սաղմնային վիճակում: Եռանիշ, նոյնիսկ քառանիշ թուեր են բերում: Ջարհուրելի է: Այս բարբարոսութիւնը որտեղի՞ց, ինչպէ՞ս մտաւ Հայաստան ու արմատաւորուե՛ց: Պէտք է անյապաղ վերջ դնել սրան՝ բոլոր միջոցներով: Միւս կորուստները, այսպէս թէ այնպէս, կը վերականգնուեն, սակայն այս մէկը վերջնական ու անշտկելի կարող է լինել:

Հարցում.-Հիմնականում մարդկանց երազանքների մի մասն է իրականանում, ինքներդ Ձեր ստեղծածից գո՞հ էք, կարո՞ղ էք ասել, որ Ձեր նպատակները, առաքելութիւնն իրագործել էք առաւելագոյնս:

Պատասխան.-Դժուարանում եմ այդ հարցին պատասխանել, քանի որ բազմաթիւ ծրագրեր ունեմ: Աստուած ուժ, կարողութիւն և ժամանակ տայ դրանք իրագործելու:

Զրոյցը՝ Արմինէ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Յօդուածներ

Համահայկական Խնդիրներու Լուծման Համար Անհրաժեշտ են Արմատական Բարեփոխումներ

Յարութ Սասունեան

«Քալիֆորնիա Բուրիըր" թերթի հրատարակիչ եւ խմբագիր

www.TheCaliforniaCourier.com

Այս շաբաթ կը մխրճուիմ կնճռոտ հարցի մը մէջ, որ կը մտահոգէ աշխարհասփիւռ հայութիւնը: Մեծ աղմուկ բարձրացուցած է Երուսաղէմի հայոց պատրիարք Նուրիան արք. Մանուկեանին կողմէ համացանցին վրայ տեղադրուած խիստ քննադատական եւ կոշտ նամակը՝ ուղղուած Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին:

Հայաստանի կառավարութեան եւ սփիւռքի տարբեր հեղինակաւոր անձնաւորութիւններ խնդրեցին ինձմէ մեկնաբանել այս բանավեճը՝ յուսալով հանդարտեցնել շիկացած մթնոլորտը: Ես համաձայնեցայ ո՛չ թէ այն պատճառով, որ կը կարծեմ, թէ իմ յօդուածս պիտի լուծէ բուն հարցը, այլ որպէսզի լուսարձակի տակ առնեմ լուծումը աւելի մեծ խնդիրներու, որոնք ծառացած են հայ ժողովուրդին առջեւ՝ մեր պատմութեան այս ճակատագրական պահուն:

Երուսաղէմի պատրիարքին ծաւալուն նամակը կը բովանդակէ երկու յատուկ բողոք. իր ըմբռումը, որ անցեալ Սեպտեմբերին Էջմիածինի մէջ կայացած ժողովին քննարկում եղած է Երուսաղէմի պատմական եւ ինքնավար պատրիարքարանը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինի թեմի վերածելուն վերաբերեալ: Երուսաղէմի պատրիարքարանը Հայ առաքելական եկեղեցոյ նուիրապետական չորս այթոռներէն մէկն է՝ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութեան, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան եւ Պոլսոյ հայոց պատրիարքարանին հետ միասին: Պատրիարք Մանուկեան իր նամակին մէջ նաեւ կը բողոքէ Գարեգին Բ.ի կողմէ Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Միաբանական ժողովին խնդրանքով՝ Պարէտ Ծ. Վրդ. Երէցեանի եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւնը մերժելուն դէմ:

Թէեւ Գարեգին Բ. եւ Էջմիածնի կաթողիկոսութեան քանի մը արքեպիսկոպոսներ կտրականապէս կը ժխտեն, որ երբեւէ քննարկում եղած է Երուսաղէմի պատրիարքարանը թեմի վերածելու վերաբերեալ, սակայն Սեպտեմբերին կայացած ժողովին որոշ մասնակիցներ այլ բան հաղորդած են: Աւելի քան մէկ տասնամեակ առաջ նման վեճ մը յառաջացած էր Պոլսոյ հայոց պատրիարքարանին առնչութեամբ: Այն ժամանակ

պատրիարք Մեսրոպ արք. Մութաֆեանը նոյնպէս զայրացած նամակ գրած էր Գարեգին վեհափառին՝ դատապարտելով որեւէ փորձ, որով Պոլսոյ պատրիարքարանին կարգավիճակը պիտի իջեցնէ Սուրբ Էջմիածինի թեմի մակարդակին:

Ի պատասխան Երուսաղէմի պատրիարքի Նոյեմբեր 24-ի նամակին՝ Գերագոյն հոգեւոր խորհուրդը Դեկտեմբեր 1-ին հանդէս եկաւ յայտարարութեամբ, որ հետեւեցաւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութեան քանի մը արքեպիսկոպոսներու անհատական նամակներուն՝ դատապարտելով պատրիարքի նամակին «անընդունելի» ոճը եւ «յօրինուած» բովանդակութիւնը: Անոնք նաեւ վրդովմունք յայտնեցին, որ պատրիարք Մանուկեանը ո՛չ թէ յատուկ նամակ ուղարկած է Գարեգին Բ. կաթողիկոսին, այլ զայն տեղադրած է համացանցի վրայ: Պատրիարքը արդարացուցած էր իր որոշումը՝ բացատրելով, որ Գարեգին Բ. չէր պատասխանած իր նախորդ նամակին: Տարօրինակ է, որ արքեպիսկոպոսները կը դատապարտեն Երուսաղէմի պատրիարքը՝ իր նամակը համացանցի վրայ տեղադրելուն համար, սակայն նոյն բանը իրենք կ'ընեն՝ աւելի հրապարակային դարձնելով պատրիարքին նամակը եւ հրահրելով բանավեճը:

Երուսաղէմի պատրիարքի նամակին շուրջ յառաջացած վիճաբանութիւնը պէտք չէ դիտարկել իբրեւ առանձին միջադէպ: Ասիկա պարզապէս հայ ժողովուրդին պատուհասած շատ լուրջ, բայց անտեսուած փորձութիւններու դրսեւորումներէն մէկն է տակաւին: Նման բարձրաստիճան մակարդակի առճակատումները միայն կը բարդացնեն մեր առկայ խնդիրները, ներառեալ՝ Հայաստանի եւ սփիւռքի մէջ ղեկավարներու հանդէպ ժողովուրդի անվստահութիւնը, եկեղեցի յաճախելու նուազումը, համայնքային կազմակերպութիւններու անդամակցութենէն հրաժարիլը, արտագաղթի պատճառ դարձած տնտեսական ճգնաժամը, Հայաստան-սփիւռք տարակարծութիւնները եւ սփիւռքի մէջ մշակութային ինքնութեան սկարացումը: Այս ներքին թերութիւնները կը նուազեցնեն ժողովուրդին կարողութիւնը, որպէսզի դիմակայէ գոյատեւման խնդիրները, ինչպէս՝ Հայաստանի Հանրապետութեան անվտանգութիւնը, արցախեան հակամարտութիւնը, Թուրքիայէն հայկական պահանջները, Մուրիոյ հայկական համայնքի գոյատեւումը եւ Երուսաղէմի ու Պոլսոյ հայոց պատրիարքարաններուն պահպանումը:

Այս լուրջ մարտահրաւերները, որոնք կրնան աղէտալի հետեւանքներ ունենալ Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի գոյատեւման համար, չեն կրնար լուծուիլ նամակագրական արշաւներով: Համընդհանուր համակարգուած ջանքեր անհրաժեշտ են համահայկական լուծումներ գտնելու համար:

Այդպիսի հաւանական լուծում մըն է ժողովրդավարական ճանապարհով ընտրուած համասփիւռքեան մարմինի մը ստեղծումը, որ կրնայ իսկապէս ներկայացնել եօթը միլիոն հայերը ամբողջ աշխարհի մէջ՝ Հայաստանէն եւ Արցախէն դուրս: Սփիւռքի այս ներկայացուցիչները, Հայաստանի եւ Արցախի ղեկավարութեան հետ միասին, կրնան հանդէս գալ համայն հայութեան անունով: Ամէն անգամ, երբ ճգնաժամ յառաջանայ, այս եռեակը իրաւասութիւն եւ կշիռ պիտի ունենայ լուծելու բոլոր քաղաքական, եկեղեցական եւ հասարակական-տնտեսական տարակարծութիւնները հայերուն միջեւ, ինչպէս նաեւ՝ ազգը պաշտպանելու արտաքին սպառնալիքներէ:

Նման համաշխարհային ընտրովի կառոյցի բացակայութեան պայմաններով, Հայոց Ցեղասպանութեան հարիւրամեակի առկայ յանձնաժողովը պէտք է վերակազմուի, որպէսզի յաջորդ տարուան Ապրիլէն ետք կրնայ համակարգել բոլոր կարեւորագոյն հարցերը՝ Հայաստանի, Արցախի եւ խոշորագոյն հայկական կազմակերպութիւններու ղեկավարներու, եւ որոշ երեւելի դէմքերու հետ միասին:

Բոլոր հայերուն պարտքն է համախմբուիլ եւ լուծել իրենց վճռորոշ հարցերը, նախքան որ ներքին տարաձայնութիւններն ու արտաքին վտանգները սպառնան այս հինաւուրց ժողովուրդի գոյատեւման...

Թարգմանեց՝

ՌՈՒԶԱՆՆԱ ԱԻԱԳԵԱՆ

Արեւմտահայերէնի վերածեց՝

«Եռագոյն» կայքը

Տեսակէտ

ԿԸ ԶՈՀԵՆՔ ՄՇԱԿՈՅԹ, ԻՆՔՆՈՒԹԻԻՆ

ԱԶԳ ՈՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՅԱԿՈՒՔ ՊԱԼԵԱՆ

Այսինքն պէտք է հաշտուիլ ոգիլեզուի կորուստին հետ :

Այս տեղատուութիւնը համաճարակային է, եւ ղեկավարման բոլոր մակարդակներուն՝ իրապաշտութեամբ ընդունուած սփիւռք(ներ)ի մէջ: Ան տարբեր ձեւերով եւ պատճառաբանութիւններով զարգացած էր Հայաստանի մէջ, խորհրդային օրերուն, Մեծ Հայրենիքի մէջ ասպարեզի յաջողութեան համար, եւ կը զարգանայ այսօր՝ արդիականութեան եւ բիզնէսային անմիջականութեան աստղին տակ: Եթէ բուժուինք դիրքապաշտութիւններէ եւ հանենք մեր աչքերու կապանքները, կը տեսնենք անհարազատութեան հեղեղային արագութեամբ զարգացումը:

Անցած դարու մեր ամենէն վաւերական մտաւորականներէն Շաւարշ Նարդունի (1898-1966) կ'ըսէր, թէ ամբողջական գրականութեան տեսաբանները կը դաւանին նաեւ, որ գրականութիւնը չափանիշ է ժողովուրդի մը քաղաքակրթութեան եւ ընդունակութեան, ինչպէս իբրեւ նպատակ գոյութեան, անկցի՝ այն ժողովուրդը որ գրականութիւն չունի, քաղաքակրթութիւն չունի: Քաղաքականութիւնը միջոց մըն է պաշտպանելու հայրենիքը՝ իբրեւ պարունակ մշակոյթի, հետեւաբար ստորադաս գրականութենէն, թէեւ անհրաժեշտ: Եթէ այսօր Շաւարշ Նարդունիի տեսութեան ոսպնեակէն դիտենք մեր իրականութիւնը, առանց ինքնարդարացման ճապկումներու կամ տարբեր շահախնդրութիւններէ ծնունդ առնող ենթաքաղաքական ճառի, պիտի տեսնենք, որ հայ ժողովուրդը, Հայաստան եւ սփիւռք(ներ), խորթացած է իր գրականութեան նկատմամբ, որ ան դադրած է չափանիշ ըլլալէ մեր քաղաքակրթութեան, որ վարձու անլոյս սենեակ է կամ կապկում: Դադրած ենք խորհելէ, որ մեր սեպհականն է հպարտառիթը, արմատներու անձնագիրը: Արդարեւ, ազգի պատկանելիութեան անձնագիրը սեփական գրականութեամբ կը ստացուի: Շատ լաւ է Քիփլինկ, Գամիւ, Թակոր, Շէքսպիր եւ Մուրեննէպի ճանչնալ, անոնք մեզի կը փոխանցեն ընդհանուր զարգացում, պատուհան են աշխարհի վրայ, բայց Հայու ինքնութիւնը կը խմորուի Խորենացիով, Նարեկացիով, Ալիշանով, Աբովեանով, Տերեանով, Վարուժանով, Մեծարենցով, բոլոր միւսներով, հիներով եւ նորերով: Այս վերջինները երբ բացակայ են մեր անձնագրէն, Շաւարշ Նարդունի պէտք չունի ըսելու՝ «անկցի՝ այն ժողովուրդը որ գրականութիւն չունի, քաղաքակրթութիւն չունի», քանի որ արդէն ինկած կ'ըլլայ, նոյնիսկ եթէ չի գիտակցիր իր անկման:

Երբ ազգ մը, զանազան ազդակներու ճնշման ներքեւ կը դատարկուի ամբողջականի տեսիլքէ, զոր սովորաբար կը կոչենք ազգային գաղափարախօսութիւն, կ'ընդգրկուի արագ կամ դանդաղ անհետացման ընթացքի մէջ: Վերջին հարիւրամեակի արտաքին բացասական ազդակներու եւ ներազգային անհեռանկար թափահարումներու որպէս հետեւանք, այդ անհետացման վտանգին ենթակայ ենք, անցեալին կ'ըսէին այլասերում, հիմա չենք ըսեր: Նման հաստատում կրնայ յոռետեսութիւն համարուիլ, վիատեցնող: Իսկ եթէ խորհինք, որ ան իրատեսութիւն է՝ վերականգնումի հեռանկարով, աւելի հաւատարիմ չէ՞նք ըլլար մեր ազգին:

Ֆրանսացի մեծ պատմաբանը, որուն ժողովուրդը գիտցած է միշտ իր լեզուն պաշտպանել եւ յղկել, նաեւ այսօր, հակառակ համաշխարհայնացման հարթող գլանին, կ'ըսէ թէ լեզուն ազգի մը ոգին է: Կ'աւելցնէ, որ ազգի մը գոյատեւման պատուանդանը իր հողն է:

Այս պատմաբանը տօնական օրերու կամ ընտրական հանրահաւաքներու ճառախօս չէ: Չի խօսիր կիրքեր հրահրելու կամ մոլեռանդութիւն տարածելու համար: Իր խօսքը կը գծէ սահմանները ինքնութեան, հաւատարմութեան եւ վաւերականութեան:

Մեծերու ճառագայթող մտածումները աշխարհագրական սահմաններ չունին եւ չեն պարփակուիր ժամանակահատուածներու մէջ: Անոնք տեւաբար կը հրաւիրեն ըմբռնելու մարդը, անցեալը, գալիքը: Նոյն շարքուան ընթացքին ներկայ եղայ երկու «հաւաքոյթներ»ու եւ հին թուղթերու մէջ գտայ նաեւ ֆրանսացի պատմաբանի եւ հայ մտաւորականի խօսքերը:

Միաժամանակ: Այն տպաւորութիւնը ունեցայ, որ կարծես խորհրդակցած էին, դատելով մեր ներկան:

Ո՞վ չի լսեր որ հայերէնը կ'աղաւաղուի, կը նահանջէ, գործածութենէ կը դադրի որպէս անպէտք իր: Կ'աղաւաղուի, աղաւաղուած է նոյնիսկ Հայաստանի մէջ, սփիւռք(ներ)ի մէջ հոյամոռէզի քայլերով եւ կը նահանջէ, հետզհետէ հասնելով անվերադարձի գիծը: Այս ժանտատեսիլ նահանջի «ժողովրդական» եւ «մտաւորական» բացատրութիւնը լսած եմ Արեւելքի գործնապաշտներէն եւ Արեւմուտքի վկայեալներէն, ըստ որոնց «հայերէնը փոք չի կշտացներ» կամ «հայերէնը բիզնէսի լեզու չէ այլ ռոմանտիկ լեզու է»: Նոյն բանը ըսած են հացապաշտները եւ համալսարանաւարտի գդակ ունեցողները: Հրաժարելով լեզուէն, անոնք ճամբայ կը հարթեն ազգի ոգիի կորուստին:

Ազգի ոգիի կորուստէն ետք ո՞ր ինքնուրոյնութեամբ պիտի տեսէ ազգը, հողի մը վրայ, որ ըլլայ ազգի պատուանդան: Ո՞ր ազգին: Հողին վրայ միշտ ապրողներ պիտի ըլլան: Աւստրալիան այսօր բնակուած է, ոչ թէ իր բազմադարեան բնիկներով: Նորերը ժառանգորդները չեն բնիկներու ոչ լեզուին, ոչ մշակոյթին, անոնք շարունակութիւն չեն: Տարբեր կամ նոր ազգ են: Երեւակայեցէք պահ մը, որ լեզուի աղաւաղումը եւ աստիճանաբար օտար լեզուի գործածութիւնը զարգանայ Հայաստանի մէջ, պետական լեզու ըլլալէ դադրի հայերէնը, քանի որ ան «ռոմանտիկ» լեզու է եւ «բիզնէս»ի լեզու չէ, Հայաստանը կրնայ մնալ որպէս աշխարհագրական բացատրութիւն, բնակիչներն ալ կ'ըլլան ծագումով Հայեր, որոնք թերեւս կոչուելով հանդերձ «հայ», շարունակութիւն պիտի չըլլան: Հողհայրենիքը պիտի ըլլայ պատուանդան նոր ազգի մը, նոյն կամ տարբեր անունով:

Մարդոքսական վերաբերումը (prosélytisme), մեր կացութիւնը արդարացնելու կամ դէռ ժամանակ մըն ալ համբանք պահելու եւ ցուցադրելու համար, ազգապահպանման նպաստ չեն: Եթէ ոգին կորսուի, եթէ ոգիէն հրաժարինք, ի՞նչ պիտի պահենք: Պիտի շարունակենք ջուր ձղբացնելով, համայնքի վիճակի մէջ ապրիլ:

Հարկ է լսել նաեւ Նարդունին: Հիմա որ հայերէն խօսք ու գիրը կ'անհետանան մեր առօրեայէն, գիրք եւ գրականութիւն ամէն օր քիչ մը աւելի չնչին փոքրամասնութիւն մը կը հետաքրքրեն (տեսնել հայերէն թերթերու եւ գիրքերու տպաքանակը եւ մանաւանդ սպառումը), ո՞ր գոյատեւման եւ հայապահպանման ճառին կարելի կ'ըլլայ հաւատք ընծայել: Նարդունիի իրատես խօսքը լսել, տարածել. «գրականութիւնը չափանիշ է ժողովուրդի մը քաղաքակրթութեան եւ ընդունակութեան, ինչպէս իբրեւ նպատակ գոյութեան, անկցի՛ այն ժողովուրդը որ գրականութիւն չունի, քաղաքակրթութիւն չունի»: Ի հարկէ Նարդունիի ուշադրութեան առարկայ ժողովուրդը հայութիւնն է: Անկասկած կան մշակուած օտարալեզու Հայեր, տաղանդաւոր մարդիկ, զրոյ եւ բանաստեղծ, որոնց ստեղծագործութեան լուսարձակին տակ կրնան ըլլալ Հայն ու Հայուն պատմութիւնը, բայց անոնք կրնան զուարճացնել ծագումով Հայերը եւ հեռացածները, որոնք մկրտութեան, պսակի կամ թաղման հաւատարմութիւն թերեւս պահած կ'ըլլան: Բայց այդ հաւատարմութիւնը, պատմաբան Միշըլէի լեզուով, ոգի չունենալով կը դառնայ օտար:

Միշըլէ եւ Նարդունի ի՞նչ պիտի հաստատէին այսօր:

Անոնք պիտի տեսնէին որ լեզուողին տեղի տուած է, յաճախ վերջնական կերպով:

Ազգի կէսէն աւելին գրկուած է գոյատեւման պատուանդան եւ գրականութիւնմշակոյթի պարունակ հողէն, միւս մասը այդ հողը լքելու տենդով վարակուած է, կամ զայն դարձուցած է սոսկ կենցաղային-բիզնեսային միջոց:

Ինչո՞ւ այսպէս դարձած ենք, ինչո՞ւ այսպէս ենք:

Անմիջականի եւ եսականի ջրապտոյտին մէջ բռնուած ենք: Ոչ որ կ'ուզէ ազգային ընդհանրականի հրամայականը տեսնել եւ իմանալ: Բացակայ է ընդհանուր տեսիլքը, անհատականէն հեռու մակարդակը: Բացակայ է նաեւ այն ուժը, անհատ, կազմակերպութիւն, պետութիւն, որ ըլլայ իսկական առաջնորդութիւն, ինչպէս Աստուածաշունչի Մովսէսը, կամ Հնդկաստանի Կանտին: Ափսոս որ Կանտին հայ չէր, որ ոչինչ ունէր, փառք չէր հետապնդեր, պերճանքի մէջ չէր ապրեր, բայց երբ խօսէր, այդ հսկայ երկրի բազմահարիր միլիոններով մարդիկ կ'անսային, երկաթ գիծին վրայ կը պառկէին, ասպարէզ կը կարդային վայրագ վայրաշարժին:

«Զգացում»ը բաւարար չէ ազգ գոյացնելու համար: Հրավառութիւնները բոցի տելոդութիւն ունին:

Այսօր ինչպէ՞ս պիտի վերականգնենք խորքը: Այս խորքը Միշըլէի լեզուողին է, որուն փշրանքներով գոհանալ տօնի վերածուած է սփիւռք(ներ)ի մէջ, Հայաստանի մէջ լքումի առարկայ է՝ նիւթապաշտութեան ճնշման տակ եւ գրականութիւնգիրք քաղաքակրթութիւն չի բերեր զանգուածին, աւելի ճիշդ՝ զանգուածը փակուած է անոր առջեւ:

Ինչպէ՞ս յառաջած է այդ փակումը: Եղածը փրկելու անշահ եւ անվաղորդայն ճապկումներով:

Իսկ երբ այդ ոգին չկայ, այդ ոգիով գրականութիւնը չի ժառանգուիր եւ չի ստեղծուիր, կը յանգինք Նարդունիի «անկցի՛»ին, որմէ ետք կ'ըլլայ նորի սկիզբ բայց ոչ շարունակութիւն:

Եթէ ուշ չէ, ներազգային վերականգնումի իսկական գաղափարախօսութիւն եւ նախաձեռնութիւն անհրաժեշտ են, զորս պէտք է կենսագործել անմիջականի տուրք տալու պարտուողականութենէ անդին, մշակելով եւ գործադրելով հակախարխափում դեկավարում մը, որ չտնտեսէ տեղատուութիւնը, չզբաղի մարդորսութեամբ եւ մրցակցութիւններով, հրաժարի ձախողութիւններ բացատրելուարդարացնելու ճապկումներէ:

Այս ընելու համար անհրաժեշտ է որակի եւ տեսիլքի յեղափոխութիւն մը, միջիններէ եւ չես գիտեր ինչ ընելու միտող համախոհութիւններէ անդին անցնելով, նոյնիսկ եթէ կուտքեր վար պիտի առնուին իրենց պատուանդաններէն:

Այդ կ'ըլլայ վերականգնումի, տոկալու եւ տելելու համար վճարուելիք գինը: Եթէ արմատներուն համար հաւատարիմ ենք եւ եթէ այդ հաւատարմութիւնը փուչիկ ճառ չէ,

ձանձրոյթ փարատող կիրակնօրեայ զբօսանք չէ, ինչպէս բարձրախօսներու փսխած հայ երգ համարուող գինովներու աղմկարարութիւնը:

Յ.Պ.,

Նոյեմբեր 19

(Քուինզ, Նիւ Եորք)

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ԱԿՆԹԱՐԹՆԵՐ

Դեկտեմբեր ամիս...Բաժանարար գիծը՝ հինի եւ նորի միջեւ...եւ տարօրինա՞կ է, որ հինը կը ռզեղինանայ իր տխուր թէ ուրախ պահերով, ցաւի ու խնդութեան, սիրոյ եւ կարօտի

պահերով, իղձերով թէ պատրանքներով... կը դառնայ երազ ու հեքիաթ, մշտապէս ապրելու համար մեր ներաշխարհին մէջ, մեր ենթագիտակցութեան խոր ծայքերուն մէջ, հարստացնելու թերեւս մեր ներքին էութիւնը եւս մէկ տարուան կենսափորձով...քանզի ոչինչ կը կորսուի էապէս այս աշխարհիս վրայ...գոնէ ես այդպէս

կ'ըմբռնեմ զայն, երբ յետադարձ հայեացքով կ'ուզեմ խորաչափել անցեալը, անոր յիշողութիւնը, որ դեռ վառ կ'ապրի գիտակցութեանս ներքին շերտերուն մէջ...Վստահաբար, յուշերն ու յիշատակները մեր գերագոյն հարստութիւնն են....

.....

Անդրադարձումի, խոկումի, արժեւորումի ժամանակ-հանգրուան է տարեվերջը, երբ մարդ էակը մերթ կ'ափսոսայ անցած-գացած օրերուն, բաժանումի կսկիծով կը պարուրուի, տարի մը եւս զեղչելով իր կեանքի ժամանակէն, մերթ ալ անյայտին ընդ առաջ կ'երթայ նորոգ երազով, նորոգ յոյսերով, որոնք անմեռ են, քանի կա՛նք, քանի կը շնչե՛նք....Տարեվերջը, գուցէ ամէն բանէ աւելի, քաղցր յուշեր կ'արթնցնէ մեր մէջ, յուշեր մանկական, պատանեկան օրերէն յատկապէս, երբ կեանքը այնքա՛ն վարդագոյն էր, հեքիաթային, զուարթ ու անհոգ...երբ ամենափոքրիկ նուէրն անգամ անչափ ուրախութիւն կը պարգեւէր սրտին...երբ ապրելու խանդավառութիւնն էր տիրականը, երբ այնքա՛ն շատ էր երեւակայութեան սլացքը, որուն հրեղէն թելերուն վրայ թառած՝ կը հիւսէինք երազներ չքնաղ, իսկ կեանքը դեռեւս մեր առջեւն էր...եւ կը թուէր ըլլալ անպարագիծ, անհուն, անսահման....Տարեվերջը յետադարձ հայեացքի ներհուն պահեր կը շնորհէ մեզի....

.....

Պաղ, միապաղաղ երկինք...ո՛չ արեւ, ո՛չ անձրեւ, ո՛չ ալ ամպ...կարծէք երկինքը չքացեր է, փախարէնը՝ տարտամ սպիտակութիւն մը համակեր է մթնոլորտը....Այդ տարտամութիւնը կը թափանցէ հոգիէս ներս ալ, ձմեռնային գորշ տրամադրութիւն մը ստեղծելով....Բնութիւնը կը նիրհէ, չկայ կեանքի նշոյլ...անցնող տարուան բաժանման թախիծով է լեցուած մթնոլորտը....իսկ բաժանումները, ի՛նչ տեսակի ալ ըլլան անոնք, միշտ ալ մելամաղձոտ տխրութիւն մը կը պատճառեն, անկախ հանգամանքներէն....: Մեզմէ իւրաքանչիւրը, խորքին

մէջ, պիտի բաժնուի իր կեանքի եւս մէկ տարուան ԺԱՄԱՆԱԿԷՆ... Պիտի չուզէի խորանալ նման մտորումներու մէջ: Նոր Տարին՝ նոր ծրագիրներու, նոր ակնկալութեանց հեռանկար է, եւ ժամանակ կոչուած առեղծուածը, վերջապէս, մե՛նք է որ կը լեցնենք ու կ'իմաստաւորենք մեր բարի, գեղեցիկ ու լուսաւոր արարքներով ու գործերով... Մարդկային կեանքը, վերջիվերջոյ, կ'արժեւորուի որակով եւ ոչ՝ քանակով... հոգեւոր-իմացական փորձառութեանց որակով գերազանցօրէն...

.....

Տօնական ա՛յս օրերը՝ զարմանալի կենդանութեամբ ու վառ գոյներով, կը ներկայեն՝ վաղուց անդարձ մեկնած սիրելիներու քաղցրագին յիշատակը, որ կը բոցավառի սրտիս մէջ, կը յուզէ լալու չափ... Իրենց պատկերը կը կենդանանայ հայեացքիս դիմաց, իրենց անուշ ձայնը կը թրթռայ ականջիս, իրենց խօսք-պատգամները նոր կենդանութիւն կը զգենուն... Կ'ապրիմ ու կը վերապրիմ անոնց հետ անցուցած պահերս, կը փնտռեմ անոնց ներկայութիւնը եւ կարօ՛տը, անհուն կարօ՛տը կը սեղմուի, կը գալարուի սրտիս մէջ... Մինչդեռ սովորական օրերուն, այդ կարօտը միայն անթելուած կրակ է, որ չայրեր սիրտս նման ուժգնութեամբ, չի խռովեր հոգիս... Թող շուտ անցնին այս տօնական օրերը...

.....

Ի՞նչ կայ աւելի թանկ, քան անկեղծ, անմիջական, անկաշկանդ խօսք ու զրոյցը, հոգեւոր-իմացական լիասիրտ հաղորդակցութիւնը մարդկանց միջեւ... Ինչ որ անչափ հազուագիտ է կեանքի մէջ, ուր զանազան բարոյյթներ, յետին միտքեր, հաշուենկատ մօտեցումներ կ'արգելակեն առհասարակ սրտաբուխ, հոգեբուխ հաղորդակցութիւնը... Թերեւս ա՛յդ է պատճառը, որ մարդ էակը ընդհանրապէս գոյութենական մենակութիւն կը զգայ, առանձնութի՛ւն մը, նոյնիսկ երբ բազմամարդ է իր շրջապատը... երբ նոյնիսկ տօնական մթնոլորտ է իր շուրջը: Հոգիէ-հոգի եւ սիրտէ-սիրտ հաղորդակցութիւնը անփոխարինելի հարստութիւն է, որուն արժէքը կարծէք աւելի սրութեամբ կը զգանք տօնական այս օրերուն...

.....

Կաղանդի օրերը իրենց յատուկ հեքիաթը ունին, ուր քի՛չ մը կը մանկանանք, քի՛չ մը կը բիրեղանանք, քի՛չ մը կը միամտանանք... մանուկը որ թաքնուած է մեզմէ իւրաքանչիւրին մէջ ալ՝ «իբ հին տեղն ու հին գգուանքը կ'ուզէ», վերապրելով երա՛գ ու հեքիա՛թ դարձած օրերը, հի՛ն-հի՛ն բայց չհինցող յուշերը, որոնք նոր կեանք կ'առնեն, կ'արթննան վառ՝ մեր ենթագիտակցութեան խորերէն, կը յուշեն մեզի՝ աշխարհին ու կեանքին նայիլ ՄԱՆԿԱՆ սքանչացող, մաքո՛ւր այքերով, թօթափելով տարիներու դիզած փոշին..., դարձեալ եւ դարձեալ սքանչանալ կեանքի հրաշք-խորհուրդով, խորապրիլ գայն, հիանալ եւ լիանալ անով...

.....

Ինձի համար ԿԱՂԱՆԴԸ մեր ընտանեկան ջերմ օճախի տօնական հաւաք-խրախճանքն էր... Ուրի՛շ էր ան, երբ մանուկ էինք, երագներով տոգորուն, կը հաւատայինք հեքիաթային

Կաղանդ Պապային ալ, որ՝ իր բերած ու բերելիք մէկ գոյգ կօշիկով, մէկ ձեռք հագուստով, գիրք-գրենականով, քանի մը խաղալիքներով, անսահման ուրախութիւն կը պատճառէր մեզի... Կը հաւաքուէինք Կաղանդի ծառին մօտ, որուն հմայքն ալ ա՛յլ էր, անդրաշխարհային, անրջային , լո՛յս ու խորհո՛ւրդ մեզի համար, եւ ճշմարիտ ուրախութեան անգին պահեր կ'անցընէինք տօնական սեղանին շուրջ, ուր մայրս անպայման անտէր ու մինակ մնացած քանի մը հարեւան կամ ազգական ալ հրաւիրած կ'ըլլար... Զանոնք ուրախացնելը սուրբ պարտականութիւն էր մօրս համար, որ միշտ ալ տէր կ'ըլլար անտէրին ու կարիքաւորին, իր բաժին-հացն ալ անոնց տրամադրելով շատ անգամ... Կաղանդի խորհուրդին մէջ, մտքիս մէջ դրոշմուած կա՛յ ու կ'ապրի՝ ուրիշը ուրախացնելու գաղափարը, զոր մայրս սրբագին պատգամի մը նման փոխանցած է մեզի.....

.....

Օդին մէջ կը զգամ հեծեծանքը շուտով անցնելիք տարուան, անոր տրտմաթախիծ մեղեդին... Ընթացիկ տարին պիտի դառնայ հի՛ն, ժամանակ առեղծուածի օրէնքով անխախտ..., մինչ նոր էր ան դէռ քանի մը ամիս առաջ...: Նոյնը չէ՞ մարդ էակի պարագային եւս, երբ երիտասարդը կը թառամի տարիներու բեռն տակ, կը դառնայ «հին», եւ տեղ կու տայ նոր սերունդին... Հինն ու նորը այսպէս կը հերթափոխուին, ներկան կը դառնայ անցեալ, նոր սերունդը՝ հին սերունդ, անվրէպ շարունակականութեամբ: Աշխարհն ալ կը փոխուի յարաշարժ՝ նոր մարդոցմով, նոր միտքերով, նոր գաղափարներով, նոր արժէքներով... Եւ այնքա՛ն սրընթաց, գլխապտոյտ պատճառող արագութեամբ, մանաւանդ արհեստագիտական հրաշք-գիտերու եւ հնարքներու ներկայ դարուն, որ կարծէք մէկ տարիէն միւսը՝ մարդը կ'ապրի ամբողջովին նոր դրուածքի մը մէջ... Բայց երանի՛ թէ նորը ըլլար աւելի պայծառ, աւելի վեհ ու վսեմ, աւելի բարի ու արդար... Ե՛ՐԱՆԻ՛:

.....

Տօնական Խորհուրդը... տարեվերջի այս օրերուն եւ Նոր Տարուան սեմին... Խորհուրդ՝ որ ո՛չ շուկայացած «արժէք»ներուն մէջ կը գտնենք, ո՛չ ճոխ սեղաններուն, ո՛չ ալ գեղեցիկ զարդարանքներուն մէջ... Աւա՛ղ, կարելի չէ զայն գնել դրամով, գտնել զայն նիւթական հարստութեան մէջ, ապրանքայնացած «բարիք»ներուն մէջ..., որոնք չեն կրնար ճշմարիտ ուրախութիւն տալ սրտին, որքան ալ դիւթեն ու հմայեն մեզ: Տօնական խորհուրդը ամբողջովին տարբեր տարածքի վրայ կը թուի ըլլալ... Մարդկային սիրոյ, համերաշխութեան, իրարհասկացողութեան մէջ թերեւս... Գեղեցիկը, վսեմն ու ազնիւր տեսնելու, զգալու եւ արարելու մէջ... ուրիշը ուրախացնելու մէջ... Տօնական խորհուրդը հոգեւոր-բարոյական տարածքի վրայ է գերազանցօրէն եւ որքա՛ն կը նսեմանայ ու կը մանրանայ ան, երբ վերածուի նիւթի, նիւթականի, շուկայիկի....

.....

Ամբողջ կեանք մը որոնումներու մէջ ենք՝ գիտակից թէ անգիտակից...: Կ'որոնենք այն լոյս-փարոսը որ ուղեցոյց դառնայ մեզի՝ կեանքի բարդ ոլորաններուն... Կ'որոնենք կեանքի այն բուն Իմաստը, զոր այդպէս ալ չկրցանք գտնել... Կ'որոնենք ա՛յն սրտակից, հոգեկից, խոհակից ընկերը, որ իտէալ ու երազ մնաց միայն... Կ'որոնենք դէռ մենք զմեզ, մեր բուն,

խորքային ԵՍ-ը, որուն ներքին ձայնը քիչ անգամ հասաւ մեզի....Բայց այդ որոնումներն են որոնք կը լեցնեն մեր ներաշխարհը, մեզ պահելով իրենց յուզա-իմացական շարունակական շարժումին մէջ....

.....

Նոր տարուան նո՞ր լուսաբացը, նո՞ր երկինքն ու արեւն է գոր պիտի դիմաւորենք.....Թէ՛ մեր հայեացքն է նորոգ, կեանքի շարունակական ընթացքին վրայ, ուր Նոր Տարիները հանգրուաններ են թերեւս՝ պահ մը կանգ առնելու, վերագնահատելու կեանքն ու աշխարհը....մեր կեանքը ի մասնաւորի, մեր իղձերն ու երագները, լեցունելու նոր վճռակամութեամբ զանոնք ի կատար ածելու համար....Հանգրուան՝ երբ միասին կ'ուրախանանք, միասին կը յուսադրուինք, միասին կը նայինք դէպի մեր ապագան, ազգի եւ հայոց երկրի ապագան դարձնելով մեր հայեացքի սեւեռակէտը: Անգամ մը եւս, նոր տարուան հետ, կ'որոշենք չկրկնել մեր անցեալի սխալները, կ'որոշենք վերանորոգել մեր ուժերը, աւելի մեծ ճիգեր ի գործ դնել, աւելի նպատակասլաց ընթանալ դէպի այն վաղուց երագուած, սպասուած ազգային վերածնունդը, որուն վարդափայտ արշալոյսին ոտնաձայները կը բաղձանք, կ'աղօթենք լսել....

.....

Ճշմարիտ տօն ու հոգեկան խրախճանք պիտի ըլլար, եթէ ա՛լ դադար առնէին աշխարհաքանդ պատերազմներն ու տեսակ-տեսակ բռնութիւնները, մարդը մարդուն գայլ դարձնող վայրագութիւնները, մանկան բերնէն հացը խլող դաժանութիւնները, սուգ ու աւեր սփռող աղէտները... Ինչպէ՞ս կարելի է լիասիրտ ուրախանալ, երբ աշխարհի ցան է տիրական ամէնուր, երբ կան սովահար ու անօթեւան մարդիկ, երբ կան թշուառներ ու զրկեալներ....Տօնը՝ աշխարհի խաղաղութիւնն է, մարդկանց իրա՛ւ ձեռքստեղմումը, անոնց միջեւ բարի կամեցողութիւնը, Մէրը....Թող այդ Մէրը ծաղկի մարդկանց սրտերուն մէջ, դառնայ սիրտէ-սիրտ կամար ու կամուրջ ոգեղէն, անդրանցելով բոլոր պատնէշներն ու պատուարները....բերելով «յաշխարհիս խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն»....Սա պիտի ըլլար ճշմարիտ ՆՈՐ ՏԱՐԻ եւ Ս. ԾՆՈՒՆԴ....

ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2014